

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філологічних наук, професора,
завідувача кафедри історії української літератури та компаративістики
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Рарицького Олега Анатолійовича

на дисертацію **Манько Альони Миколаївни**

«Творчість Івана Низового в ідейно-художньому контексті доби»

(Запоріжжя, 2021. – 273 с.),

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 035 Філологія

1. Актуальність теми дослідження.

Творчість регіональних українських письменників – невід'ємний складник вітчизняного літературного процесу, важливий вияв закономірностей нарощування культури в окремо взятих регіонах. Сприймається вона як явище мистецької самоідентифікації, мистецького маркування певної території, водночас є результатом генерування творчих зусиль різних літературних поколінь певного етнорегіону. Процес вивчення літератури рідного краю сприяє прозиранню окремих шарів національної культури, глибшому осягненню поступальності і внутрішньої природи її розвитку, виявленню джерел, що визначають специфіку такого письма, і, безумовно, впливають на творення окремішнього культурницького ландшафту. Регіональна художня творчість – надзвичайно важливий чинник осмислення й культивування мистецького досвіду етнічних регіонів задля формування цілісності вітчизняної літератури як єдиного культуропростору.

У площині міжкультурної комунікації актуальним і науково вмотивованим є літературознавчий аналіз творчості Івана Низового, талановитого «бунтівного поета-лірика», письменника-публіциста, журналіста, перекладача, митця активної громадянської позиції, що сформувався і творив у другій половині ХХ – на поч. ХХІ ст. Цілісний творчий портрет письменника у контексті непростой епохи пропонує

дослідниця Альона Манько у дисертаційній роботі «Творчість Івана Низового в ідейно-художньому контексті доби».

Актуальність праці не викликає заперечення, у роботі вперше здійснено комплексне дослідження різножанрового доробку письменника, на належному науковому рівні проаналізовано лірику митця, його прозову, публіцистичну і художньо-документальну творчість. Авторка розглядає набуток І. Низового у загальнонаціональній площині, водночас увиразнює етнорегіональні ознаки його творчості. Крізь призму життєвого шляху письменника окреслюється його творча і громадянська позиція, визначається екзистенційно-стоїчна місія у відстоюванні національних свобод, непроста боротьба за утвердження і захист державницьких символів, культури, мови. На переконання А. Манько, несхитна патріотична позиція І. Низового формує його індивідуальний авторський стиль, визначає образні і стильові домінанти творчості, її проблемно-тематичні та ідейно-змістові виразники.

Актуальними, на нашу думку, є спостереження авторки над психоемоційними складниками різножанрового доробку І. Низового. Митець, який на ранніх етапах творчості виявляє відносну лояльність до тоталітарної системи, у зрілий період еволюціонує як творча особистість із виразною екзистенційною, антропоцентричною спрямованістю, філософським чуттям світу. Відігравши значну роль у розбудові культурно-мистецького життя Луганщини, письменник утверджує ціннісні моральні й духовні орієнтири, засновані на пошуках етнокодів з метою національного відродження луганського регіону. А. Манько визначає аксіосферу індивідуальних пошуків митця як своєрідну модель спротиву русифікації, денационалізації, духовному і релігійному манкуртству. Психоемоційний тип мислення І. Низового, за спостереженнями дослідниці, засвідчує його високу відповідальність за майбутнє краю, долю України.

Дисертаційна робота А. Манько є актуальною у плані виховання несхитної патріотичної позиції громадян краю, сформованої на розумінні

високої місії українського слова, засвоєнні культурницької спадщини, осмисленні трагічності національної історії. Дослідниці у ході проведеного аналізу вдалося реалізувати заявлену у роботі мету, виконати низку окреслених завдань і довести оригінальність й художню самобутність творчості І. Низового.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Сформульовані у дисертаційній роботі наукові положення аргументовані достатньо повно, на належному науковому рівні. Матеріали розділів викладені відповідно до заявленої мети і завдань, відповідають сутності об'єкта й предмета дослідження. А. Манько запропонувала власне бачення й науково обґрунтоване потрактування обраної теми. Творчість І. Низового зінтерпретована в історичному, біографічному, літературному, соціокультурному, рецептивному контекстах. Дисертаційна робота є першим дослідженням, що закладає підвалини для наукового осягнення доробку письменника. Наукові пошуки дисертантки поглиблюють наявні відомості з літературного краєзнавства зазначеного регіону, сприятимуть засвоєнню особливостей основних концепцій розвитку регіональної літератури. Творчість І. Низового охарактеризована як цілісна багатофункціональна система, а її аналіз здійснений за допомогою відповідного методологічного інструментарію: культурно-історичного, біографічного, психологічного, рецептивно-естетичного, герменевтичного, структурно-семіотичного, системного, формального та інтертекстуального. Обраний дисертанткою комплекс методів дослідження є виправданим і вмотивованим.

Композиційна цілісність дослідження А. Манько виявляється у чіткому структуруванні роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів із підрозділами, висновків та списку використаних джерел.

У *Вступі* обґрунтовується актуальність теми дослідження, ступінь її опрацювання у вітчизняному і зарубіжному літературознавстві, вказується на зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Визначаються

мета і завдання дослідження, розкривається його наукова новизна, теоретична і практична цінність. Подаються відомості про методи дослідження, апробацію і структуру дисертаційної роботи.

У першому розділі *«Творчість І. Низового в біографічному та історико-культурному процесі»* важливе значення має теоретична підоснова роботи. Авторка характеризує проблему контексту у літературознавстві і в суміжних науках, пропонує власну дефініцію цього поняття. За слушними спостереженнями А. Манько «творча спадщина І. Низового є акумулянтom та ретранслятором культурно-історичного тла, а тому потребує всеосяжного контекстуального аналізу» (с. 4). Творчість І. Низового аналізується в контексті історико-ідеологічних, суспільно-політичних, літературних процесів середини ХХ – початку ХХІ ст. Визначається місце письменника в контексті регіонального культуротворення.

Другий розділ *«Поетична творчість І. Низового: ідейно-змістові акценти, проблемно-тематичні напрями, образні домінанти та мовностильові особливості»* присвячений характеристиці ключових образів-символів, образів-понять у творчості письменника. А. Манько домінантним у ліриці поета визначає літературно-художній образ України, який набуває символічного звучання і найрізноманітніших варіацій та інтерпретацій. Дослідниця простежує тісно пов'язані із цим образом мотиви історичної пам'яті та безпам'ятства, духовного яничарства. Увагу акцентовано на національних символах (Герб, Прапор, Гімн, мова, історія), потрактовано їхнє символічне значення. Трагедійного звучання у поезії І. Низового набуває образ Донбасу, який в інтерпретації А. Манько озвучений як «наша, не своя земля» і сприймається як засторога мешканцям краю, заклик захищати національні атрибуції, коди задля збереження духовної єдності і територіальної цілісності України. Гостроактуальною у роботі постає проблема «мовного рейдерства», яку дослідниця ідентифікує із загрозою руйнації національної самосутності. Як національно зорієнтована, належним

чином у роботі проаналізована лірика для дітей, охарактеризовані художньо-стильові та ідейно-змістові особливості таких творів.

У третьому розділі «*Специфіка та ідейно-художня цінність прози І. Низового*» дослідниця акцентує увагу на основних проблемах, які є визначальними для усієї творчості письменника. Першорядними для тематичного діапазону його прози, за спостереженнями А. Манько, є патріотичний і екзистенційний компоненти. Прозотворчість письменника інтерпретується у дискурсі художнього, мемуарного і публіцистичного тексту. Найпродуктивніше, стверджує дослідниця, автор працював у жанрі малої прози, серед її основних різновидів визначає й аналізує мікромовели, оповідання, есе, акварелі. Прозовий текст І. Низового, за її спостереженнями, переважно синтетичний, у ньому взаємонакладаються і синкретизуються художні, мемуарні і публіцистичні складники.

Висновки до дисертації є логічно умотивованими, достатньо ґрунтовними, вони сконцентровано відтворюють сутність дисертаційної роботи.

3. Наукова новизна одержаних результатів.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи незаперечна. Вперше творчість луганського письменника І. Низового набуває цілісного, системного прочитання: проаналізовано різножанрові поетичні і прозові тексти письменника. Водночас дослідниці вдалося реконструювати й систематизувати творчу біографію письменника і на цьому тлі висвітлити процеси його творчого становлення, еволюцію від автора соцреалістичного спрямування до митця із філософською основою мислення, палкого поборника ідей української державності. Як зауважує А. Манько, «авторові за життя не вдалося перетнути кордон регіонального культурного простору» (с. 27), однак його доробок надзвичайно важливий у розрізі літературного краєзнавства. А. Манько вдалося поглибити теоретичну базу вивчення літератури рідного краю, запропонувати власні моделі аналізу творів краєзнавчого спрямування. Здійснений літературознавчий аналіз дозволяє

прочитувати у цій праці не лише регіональний контекст творчості письменника, а й загальноукраїнський. Дисертація А. Манько сприймається як новий, свіжий погляд на проблему літературного краєзнавства, висвітлює особливості розвитку літератури донбаського регіону, є належно прокоментованою, із відповідними узагальненнями й висновками.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Ключові положення й результати дисертаційної роботи достатньо повно висвітлені й апробовані у п'ятдесяти шести публікаціях різного рівня. Одна із них вийшла друком у періодичному науковому виданні країн, які входять до Організації економічного співробітництва і Європейського Союзу, зокрема в Польщі. За матеріалами дисертації здійснено сім публікацій у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України із присвоєнням категорії «Б», одна із них виконана у співавторстві із науковим керівником. А. Манько здійснила сорок шість публікацій, у яких додатково відображені результати дослідження, одна із них виконана у співавторстві із науковим керівником. Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації повною мірою висвітлюють аспекти творчої і громадської діяльності І. Низового, сприяють популяризації його творчості.

5. Практичне значення одержаних результатів.

Робота має належне практичне спрямування. Основні положення дисертації А. Манько можуть бути використані у подальшому вивченні творчості І. Низового, письменників-земляків, представників його покоління. Результати дослідження слугуватимуть у викладанні курсів історії української літератури, літературного краєзнавства, вибіркових дисциплін історико-літературного циклу, при укладанні навчально-методичних посібників, підготовці дисертацій, статей, студентських кваліфікаційних робіт. Дослідження суттєво розширює сферу практичного використання регіональної літератури, зокрема в плані упровадження її в навчальний процес.

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації.

Віддаючи належне науковій праці А. Манько, вкажемо на певні аспекти, що вимагають, на наш погляд, пильнішої уваги:

1. На нашу думку, зарахування постаті І. Низового до покоління українських шістдесятників є не зовсім коректним та умотивованим, оскільки митець далекі не вписується в естетичні координати цього мистецького покоління. Сумнівним є твердження про те, що ті митці, які творили у шістдесяті роки ХХ ст., можуть бути зараховані до когорти українських шістдесятників. У творчості І. Низового доречно віднаходити ідеї, суголосні шістдесятництву, визначати проблемні точки дотику у їхній творчості – лише такий підхід додасть науковій ваги проведеному дослідженню.

2. Дисертантка акцентує на патріотичній проблематиці у творчості І. Низового, проте поза її увагою залишаються екзистенційні змістові елементи його лірики. Доречно було б уважніше поставитись до визначальних ознак філософії екзистенціалізму у творчості письменника.

3. Не надто вдало, на нашу думку, уводити у контекст дисертації творчість американського письменника-фантаста Р. Бредбері. Робота значно виграла б, якби дисертантка увела у контекстуальний аналіз творчість письменників донбаського регіону, сучасників І. Низового.

4. У параграфі 3.3 варто було би повніше охарактеризувати стильові ознаки мемуарних творів І. Низового, визначити індивідуальний стиль нефікційного прозописьма автора.

Після аналізу тексту дисертації офіційним опонентом відзначається **дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності в повному обсязі.**

7. Загальна оцінка дисертації.

Дисертаційна робота «Творчість Івана Низового в ідейно-художньому контексті доби» відповідає порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів

України № 167 від 6 березня 2019 р. (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами), а її автор – **Манько Альона Миколаївна** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент –
доктор філологічних наук,
професор, завідувач кафедри
історії української літератури
та компаративістики
Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка

 Олег Рарицький

